

ӨНЕГЕЛІ 15 МИНУТ

АТА-АНАЛАРҒА АРНАЛҒАН
КЕҢЕС

АТА-АНАЛАРДЫҢ БАЛАСЫМЕН
МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ ЖӘНЕ АДАМГЕРШІЛІК
ТУРАЛЫ КҮНДЕЛІКТІ ЖЕКЕ
ӘҢГІМЕЛЕСУІ

МАЗМҰНЫ

- КІРІСПЕ
- Құндылықтың маңыздылығы
- Адамгершілік құндылығы
- Тәртіп пен жауапкершілік
құндылығы
- Сыйластық құндылығы
- Қуаныш пен оптимизм
құндылығы
- Сенімділік құндылығы
- Қорытынды
- Қосымша

КІРІСПЕ

Құрметті ата-аналар!

Бұл кітап балаларыңызбен күнделікті қарым-қатынас жасау арқылы олардың мінез-құлықтары мен адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға көмектесу мақсатында жасалған. Балаларыңызға жақсы тәрбие беру, олардың бойына жағымды қасиеттерді сіңіру-әр ата-ананың басты міндеттерінің бірі. Бірақ кейде күнделікті тұрмыс-тіршілік, жұмыс кестесі, үйдегі шаруалар себепті бұл мәселеге уақыт жеткізе алмауымыз мүмкін.

“Өнегелі 15 минут” флип кітабы-күнделікті 15 минут уақытыңызды балаңызға арнап, онымен маңызды тақырыптар туралы сөйлесуге арналған нұсқаулық. Әр бөлімде балаңызбен қалай дұрыс сөйлесіп, оның ойы мен пікірін тыңдаудың маңыздылығы, адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру, өзіне деген сенімділігін арттыру жолдары туралы кеңестер мен тапсырмалар беріледі.

Бұл кітаптың мақсаты-ата-аналар мен балалар арасындағы сенімді әрі ашық қарым-қатынас орнатуға көмектесу. Осы 15 минуттық әңгімелер арқылы балаңызға өмірлік құндылықтарды үйретіп, оның жан дүниесіне жақын бола аласыз. Сіздерге және балаларыңызға сәттілік тілейміз.

Құндылықтың маңыздылығы

Бала тәрбиесіндегі құндылықтардың маңызы өте зор. Оларға дұрыс құндылықтарды үйрету арқылы балаларыңыздың болашақта жауапты, әділ және қайырымды адам болып өсуіне жағдай жасайсыз. Міне, бірнеше кеңес:

1. Жақсы үлгі көрсету: Балалар ата-анасының әрекеттерін қайталайды. Сондықтан өзіңіз де құндылықтарды ұстанып, үлгі болыңыз.

2. Құндылықтар туралы әңгімелесу: Отбасы мүшелерімен бірге отырып, адалдық, жауапкершілік, мейірімділік сияқты құндылықтар туралы әңгімелесіңіз. Балалардың пікірін тыңдап, оларды түсіністікке шақырыңыз.

3. Құндылықтарды күнделікті өмірге енгізу: Қарапайым іс-әрекеттер арқылы құндылықтарды күнделікті өмірге енгізіңіз. Мысалы, қоқысты дұрыс жерге тастау, үлкендерге көмектесу, уәдені орындау.

4. Қателіктерден үйрену: Балалар қателік жібергенде, оларға қатты ұрыспай, сол қателіктен сабақ алуға мүмкіндік беріңіз. Бұл олардың жауапкершілікті қабылдауына көмектеседі.

5. Ойындар мен кітаптар арқылы: Балаларға құндылықтарды ойындар мен ертегілер, кітаптар арқылы үйретіңіз. Бұл олардың қызығушылығын арттырып, жақсы есте сақтауына көмектеседі.

6. Құрмет пен мейірімділік: Балаларға басқа адамдарға, жануарларға және табиғатқа деген құрмет пен мейірімділікті көрсетуге үйретіңіз. Балаларыңызбен бірге уақыт өткізіп, оларға құндылықтарды үйрету – олардың болашағы үшін ең үлкен инвестиция. Күнделікті өмірде осы кеңестерді қолдану арқылы сіз балаларыңыздың тәрбиесіне үлкен үлес қоса аласыз.

“Адамгершілік” құндылығы

Кеңестер:

- 1. Мейірімділік тарихы:** Күн сайын балаңызға мейірімділік туралы қысқа әңгіме айтып беріңіз. Оған бір оқиғаларды, мейірімді адамдардың тарихын мысал ретінде келтіріңіз.
- 2. Кішіпейілділіктің маңызы:** Балаңызға қиын сәттерде де кішіпейілді болу керектігін түсіндіріңіз. Оған сіз кішіпейіл болған бір сәтті мысал ретінде келтіріңіз.
- 3. Ойын арқылы үйрету:** Бірге ойнай отырып, әділдік пен шындыққа назар аударыңыз. Ойын кезінде мейірімді болу мен әділдік танытуға көмектесетін сұрақтар қойыңыз.

“Мейірімді Марат” ертегісі

Бірде ауылда кішкентай Марат есімді бала тұрыпты. Ол ауылдың шетінде орналасқан шағын үйде ата-анасымен бірге өмір сүрген. Ауылдың айналасында әдемі ормандар мен кең дала жайылып жатыр. Марат бір күні достарымен бірге ауылдың шетінде ойнап жүргенде, жақын жерде кішкентай құстың жараланып, жерде жатқанын көріп қалады. Құс өте әлсіз, қанаттары сынған күйде еді. Достары құстан қорқып кетіп, оған мүлдем қарамады, бірақ Марат мейірімділік танытып, құсты алуға бел байлады. Марат құсты мұқият көтеріп алып, үйіне апарды. Үйінде анасы екеуі құстың жарасын таңып, оны жылы жерге орналастырды. Анасы Маратқа құстың қалай жазылатынын, қалай тамақтандыру керек екенін үйретті. Бірнеше апта бойы Марат құсқа қамқорлық жасап, оны күн сайын тексеріп отырды. Күндердің бір күнінде құс толығымен сауығып, қайтадан ұша алатын болды. Марат құсты далаға шығарып, оған бостандық берді. Құс ұшып, аспанға көтеріліп, Маратқа рахмет айту үшін айналып ұшып, көзден ғайып болды.

Осы оқиға арқылы Марат мейірімділік пен қамқорлықтың маңыздылығын түсініп, басқаларға әрдайым көмек көрсету керектігін білді. Оның мейірімді әрекеті құстың өмірін сақтап қалды және ауылдастарына үлгі болды. Бұл оқиға балаларға мейірімділік пен жанашырлықтың маңыздылығын көрсетеді.

СҰРАҚТАР МЕН ТАПСЫРМАЛАР

- “Кеше балабақшада ойнап жүргенде мейірімділік жасаған кезің болды ма?” деп сұраңыз.
- Балаңыздан мейірімділік туралы сурет салуды немесе оны сипаттайтын бір ертегі ойлап табуды сұраңыз.
- Бір апта бойы күнделікті жасаған жақсы істеріңізді бірге жазып отырыңыз, кейін оны талқылаңыз.

“Тәртіп пен жауапкершілік” ҚҰНДЫЛЫҒЫ

Кеңестер:

- 1. Үй шаруасына жауапкершілік:** Балаңызға жауапкершілік туралы айту үшін үй шаруасындағы бір міндетті бірге орындаңыз. Оған осы міндеттің маңызын түсіндіріңіз.
- 2. Күнделікті жоспар:** Күн сайынғы жоспар құруды әдетке айналдырыңыз. Балаңызбен бірге “Күні бойы қандай істерді орындауымыз керек?” деп сұраңыз.
- 3. Тәртіпті ойындар:** Балаңызбен тәртіп пен ережелерге қатысты шағын ойындар ойнаңыз. Мысалы, белгілі бір уақытта ояну немесе белгілі уақыт ішінде бөлмені жинау.

“Тәртіпті бала” ертегісі

Ертеде бір ауылда Еркебұлан есімді бала өмір сүрген. Ол өте ақылды, бірақ кейде тәртіп пен жауапкершілікті елемей, өз еркімен жүретін. Бір күні ауылда үлкен мереке өткізіледі деп хабарланады, және ауыл басшысы барлық балаларды мерекеге дайындалуға шақырады. Еркебұлан бұл тапсырманы елемей, достарымен ойнап кетеді. Басқа балалар болса, тапсырманы орындап, әр түрлі іс-шараларды ұйымдастырады. Мереке күні келіп жеткенде, ауылдағы барлық адамдар мерекені тамашалауға жиналады. Мерекеде әртүрлі ойындар мен сайыстар өткізіліп, балалар өз өнерлерін көрсетеді. Еркебұлан өз өнерін көрсеткісі келеді, бірақ ешқандай дайындық жасамағандықтан, не істейтінін білмей қалады. Басқа балалар тәртіпті сақтап, өздерінің жауапкершілікпен атқарған өнер көрсетеді. Еркебұлан бұл жағдайдан көп сабақ алады. Ол тәртіп пен жауапкершіліктің маңыздылығын түсініп, келесі жолы бар күшін салып, дайындалуға тырысады. Осылайша, Еркебұлан мерекенің соңында ауыл басшысына келіп, былай дейді: "Мен қателестім, келесі жолы міндетті түрде тәртіпті болып, өзіме жауапкершілік аламын." Ауыл басшысы оған жылы шыраймен қарап: "Әрине, Еркебұлан. Тәртіп пен жауапкершілік өмірдің кез келген саласында маңызды. Сенің түсініп, сабақ алғаның – үлкен жетістік."

СҰРАҚТАР МЕН ТАПСЫРМАЛАР

- “Бүгін өзіңді жауапты сезінген сәтің болды ма?” деген сұрақ қойыңыз.
- Балаға бір күндік жауапкершілік кестесін құруды тапсырыңыз. Ол орындалған сайын белгі қойып отыруын сұраңыз.
- “Егер сен бүгінге дейін берген уәдеңді орындамасаң, оны қалай өзгертер едің?” деп әңгімелесіңіз..

“Сыйластық” құндылығы

Кеңестер:

- 1. Үлгі көрсетіңіз:** Өзгелерге қалай сыйластық танытатыныңызды балаңызға көрсетіңіз. Сыйластық туралы айтқан кезде өз іс-әрекетіңізді мысал етіңіз.
- 2. Сыйластық ережелері:** Бірге “Үйдегі сыйластық ережелерін” құрастырыңыз. Ережелердің ішінде “Сәлемдесу”, “Рұқсат сұрау” сияқты қарапайым нәрселер болсын.
- 3. Тыңдау машығы:** Балаңызға біреудің ойын тыңдаудың маңызын көрсетіңіз. Сыйластықтың маңызды бөлігі-әңгімелесушінің сөзін тыңдай білу.

“Сыйластық пен достық біздің ең басты байлығымыз” ертегісі

Ертеде бір ауылда екі дос – Айдар мен Бекзат өмір сүрген. Олар әрқашан бірге ойнап, бірге уақыт өткізетін. Бірақ, кейде екеуі ұсақ-түйекке ұрысып қалатын еді. Бір күні Айдар мен Бекзат орманға барып, жидек термекші болды. Орманға кірген соң, әрқайсысы өздігінен жидек теруге кірісіп кетті. Бір кезде Бекзат абайсызда үлкен шұңқырға түсіп кетіп, шыға алмай қалды. Досының даусын естіген Айдар тез арада оның қасына жүгіріп келді. Бекзат қорқып, көмек сұрап жатты. Айдар оның қолынан ұстап, бар күшімен тартып, оны шұңқырдан шығарып алды. Олар қайтадан бірге жидек теруге кірісті. Жол бойында Бекзат Айдарға былай деді: "Айдар, сен маған өте жақсы көмектестің. Сенің жәрдеміңсіз мен шұңқырдан шыға алмас едім. Рахмет!" Айдар күлімдеп, жауап берді: "Бекзат, біз дос болсақ, бір-бірімізге әрдайым көмектесуіміз керек. Сыйластық пен достық біздің ең басты байлығымыз." Содан бері Айдар мен Бекзат бір-біріне құрметпен қарап, ұсақ-түйекке ұрыспайтын болды. Олар сыйластық пен достықтың қаншалықты маңызды екенін түсініп, өмір бойы бір-біріне көмек қолын созып жүрді. Бұл ертегі сыйластық пен достықтың мәнін айқындап береді.

СҰРАҚТАР МЕН ТАПСЫРМАЛАР

- “Бүгін кімге және қалай құрмет көрсеттің? деп сұраңыз.
- Бірге бір күнге “сыйластық ережелері” деген ойын ойнаңыз. Әр ереже үшін кішігірім сыйлық беріңіз.
- “Сен үшін нағыз сыйластық деген не?” деген тақырыпта сурет салуды немесе ойын айтуды сұраңыз.

“ҚУАНЫШ ПЕН ОПТИМИЗМ” ҚҰНДЫЛЫҒЫ

Кеңестер:

- 1. Күннің жарық сәті:** Күн сайын балаңызбен бірге қуанышты бір сәтті бөлісіңіз. Балаңыздан да сол күні қуантқан нәселерін айтуды сұраңыз.
- 2. Оптимистік ойлау:** Балаға қиындықтардан қорықпай, оларды шешудің оң жолдарын іздеуді үйретіңіз. Өз мысалыңыз арқылы позитивті ойлауды көрсетіңіз.
- 3. Көңілді әрекеттер:** Қуанышты сәттерге көңіл бөлетін кішкентай әрекеттер жасаңыз. Мысалы, бір-біріңізге күлкі сыйлайтын әзілдер айтып беріңіз.

“Біз біргеміз” оқиғасы

Ертеде бір кішкентай ауылда Аяулым есімді қыз өмір сүрген. Ол әрқашан күлімсіреп жүретін және барлық адамдарға қуаныш пен позитивтілік сыйлайтын. Бір күні ауылға үлкен дауыл келіп, көптеген үйлер мен бақтарды зақымдады. Ауыл тұрғындары мұңайып, көңілдері түсіп кетті. Бірақ Аяулым өзінің көңіл-күйін түсірмей, барлық тұрғындарды жігерлендіріп, оларға көмек көрсетуге кірісті. Ол достарымен бірге әрбір үйге барып, көмектесуге тырысты. Аяулым әрқашан былай дейтін: "Біз бәрін бірге жасасақ, қиындықтардан оңай өтіп кетеміз!" Аяулымның оптимизмі мен қуанышы барлық ауыл тұрғындарына таралып, олар да қайтадан күш алып, бірге жұмыс істеуге кірісті. Уақыт өте келе ауыл қайта қалпына келіп, тіпті одан да әдемі бола түсті. Аяулымның өмірлік қуаты мен оптимизмі ауылдастарына үлкен сабақ болды. Олар кез келген қиындықты жеңуге болатындығын түсінді және бір-біріне деген сенімдері артты. Аяулымның арқасында ауылда әрқашан қуаныш пен оптимизм үстемдік етті. Бұл ертегі арқылы балаларға кез келген қиындықтардан оптимизм мен қуаныштың арқасында өтіп, бір-біріне қолдау көрсетудің маңыздылығын түсіндіруге болады.

СҰРАҚТАР МЕН ТАПСЫРМАЛАР

- Бүгінгі күні саған не қуаныш сыйлады? деп сұраңыз.
- Бірге “Оптимистің күні” деген күнделік жүргізіңіз, онда тек қуанышты сәттер мен жағымды ойларды жазып отырыңыз.
- Бірге қиялдағы елге саяхат жасаңыздар. Қиын жағдайларды қуанышқа айналдырудың жолын табыңдар.

“СЕНІМДІЛІК” ҚҰНДЫЛЫҒЫ

Кеңестер:

- 1. Жаңа істер:** Балаға жаңа нәрселерді байқап көруге ынталандырыңыз. “Жаңа нәрсе жасап көргенде, өзіңді қалай сезіндің?” деген сұрақ қойыңыз.
- 2. Ойды жеткізу:** Балаңызға өз ойын еркін жеткізуге мүмкіндік беріңіз. Оның әр айтқанын мұқият тыңдап, пікірін құрметтеңіз.
- 3. Қателіктерден үйрену:** Балаңыздың қателіктер жасаудан қорықпауын үйретіңіз. Оған өзіңіздің қателіктеріңізден қалай үйренгеніңізді айтып беріңіз.

“Бәйге” ертегісі

Ертеде бір шағын ауылда Әмір есімді бала өмір сүрген. Әмір өте ақылды, бірақ кейде өзіне деген сенімділігі жетіспейтін. Ол үнемі басқалардың пікіріне тәуелді болып, өз шешімдеріне сенімсіздікпен қарайтын. Бір күні ауылда үлкен жыл сайынғы бәйге өткізілмекші болды. Әмір де бәйгеге қатысуға ниет білдірді, бірақ достары оның жеңе алмайтынын айтып, көңілін түсірді. Әмірдің атасы оның осы жағдайына мұңайып, немересін жанына шақырып, былай деді: — Әміржан, сенің ішінде үлкен қуат пен ерік-жігер бар. Сеніммен алға ұмтылсаң, кез келген қиындықты жеңе аласың. Өз күшіңе сеніп, ешкімнің пікіріне тәуелді болмауды үйрен. Атасының осы сөздері Әмірге үлкен демеу болды. Бәйге күні келгенде, ол өзіне деген сенімділігін жинап, барлық күшін салды. Жарыс барысында бір кездері қиналды, бірақ атасының айтқан сөздерін есіне алып, күресе берді. Ақыры, Әмір бәйгеде бірінші болып келіп, жеңімпаз атанды. Ауыл тұрғындары оның табандылығы мен сенімділігін жоғары бағалап, оны құрметтеп, мақтан тұтты. Әмір атасының ақылына құлақ асып, өз күшіне сенудің маңыздылығын түсініп, өмір бойы осы қағиданы ұстанды. Бұл ертегі балаларға сенімділік пен табандылықтың маңыздылығын көрсетеді.

СҰРАҚТАР МЕН ТАПСЫРМАЛАР

- “Өзіңе сенімді болған бір сәтті есіңе түсірші?” деп сұраңыз.
- Бірге сенімділікті арттыратын кішкентай жаттығулар жасаңыз. Мысалы, “Өзіңнің мықты жақтарыңды үш рет қайталап айт.”
- “Бүгінгі күні қандай істі аяқтаған соң өзіңді мақтан еттің?” деген сұрақ қойыңыз және ол туралы бірге әңгімелесіңіз.

ҚОРЫТЫНДЫ

Бала тәрбиесіндегі құндылықтардың орны ерекше. Олар баланың мінез-құлқын қалыптастырып, болашағына жол сілтейді. Балаға жақсы құндылықтарды үйрету арқылы біз оған тек жақсы өмір сүрудің ғана емес, айналасындағы адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасаудың да құндылығын көрсетеміз. Балаларға құндылықтарды түсіндіру әрқашан оңай бола бермейді, бірақ оларды ойындар, әңгімелер және күнделікті өмірдегі қарапайым мысалдар арқылы ұғындыруға болады. Сіздерге бірнеше кеңес:

- 1. Құндылықтар туралы ашық әңгіме:** Балалармен құндылықтар туралы әңгімелесу арқылы олардың ой-өрісін кеңейтеміз.
- 2. Өз үлгіңіз:** Балалар ата-ананың үлгісіне қарап өседі. Сіздің әрекеттеріңіз олардың мінез-құлқының айнасы болады.
- 3. Құндылықтарды күнделікті өмірде қолдану:** Қарапайым әрекеттер арқылы құндылықтарды күнделікті өмірде көрсету.
- 4. Мақсатқа ұмтылу:** Балаларды мақсатқа жету үшін табандылыққа үйрету, бұл олардың өздеріне деген сенімдерін арттырады.
- 5. Жақсылық жасау:** Балаларды мейірімділікке, жанашырлыққа және өзгелерге көмектесуге үйрету, бұл олардың жүректерін жұмсартады.

6. Тәртіп пен жауапкершілік: Балаларды тәртіп пен жауапкершілікке баулу, бұл олардың жеке дамуына ықпал етеді.

Балаларға құндылықтарды үйрету арқылы біз олардың өмірін жақсартуға, қоғамда өзінің орнын табуға және бақытты өмір сүруге көмектесеміз. Сіздің еңбегіңіз – болашақ ұрпақтың жарқын болашағының негізі.

Балаларды құндылықтармен тәрбиелеу — олардың болашағы үшін өте маңызды. Құндылықтар баланың тұлға болып қалыптасуына, қоғамда өз орнын табуына және табысты өмір сүруіне жағдай жасайды. Әр отбасында құндылықтарды дәріптеу арқылы балаларға мейірімділік, адалдық, жауапкершілік, еңбекқорлық, кішіпейілділік және өзара құрметтеу қасиеттерін сіңіру қажет.

Құндылықтарды отбасында, балабақшада және күнделікті өмірде ұстану арқылы балалар өздерін құрметті, мейірімді және жауапты азамат ретінде қалыптастырады.

Құрметпен және мейірімділікпен қарай отырып, біз олардың жарқын болашағына сенімділік пен бақытты өмір сүруге мүмкіндік береміз. Балаларға дұрыс құндылықтарды үйрету арқылы біз оларды өз қоғамымыздың маңызды мүшелері ретінде тәрбиелейміз.

ҚОСЫМША

Балалармен бірге жасайтын тәрбиелік ойындар тізімі:

1. “Құндылықтар ағашы”

Бұл ойында балаңызбен бірге қағаздан ағаш жасап, оның әрбір жапырағына жағымды қасиеттер мен құндылықтарды жазып шығыңыз. Мысалы: мейірімділік, жауапкершілік, адалдық. Осы жапырақтарды жапсырып, бірге талқылаңыз. Бұл баланың құндылықтар туралы ой-өрісін кеңейтеді.

2. “Жақсы іс күнтізбесі”

Айдың басында балаңызбен бірге “жақсы іс күнтізбесін жасап, әр күнге бір жақсы іс жазып қойыңыз. Күн сайын балаңыз өз жасаған жақсы істерін белгілеп отыруы керек. Айдың соңында барлық жақсы істерді бірге талқылап, мақтаңыз.

3. “Сөздер теңізі”

Бұл ойын барысында балаңызға түрлі жағымды сөздер мен қасиеттерді жазып, теңіз сияқты бейнелеп қойыңыз. Балаңыздан осы сөздерден бастап, әңгіме немесе ертегі құрауды сұраңыз. Бұл оның сөздік қорын дамытуға және жағымды қасиеттерді түсінуге көмектеседі.

4. “Қолдан жасалған медаль”

Балаңызбен бірге қағаздан немесе мата қалдықтарынан медаль жасап, оны күнделікті жасаған жақсы істері үшін табыстаңыз. Медаль жасау кезінде баланың шығармашылық қабілетін дамыта отырып, оған жауапкершілік пен тәртіп туралы әңгімелеп беріңіз.

5. “Кім қандай мінезді?”

Ойын барысында балаңызға таныс кейіпкерлердің немесе адамдардың мінез-құлқына байланысты сипаттамалар беріңіз. Балаңыз осы сипаттамаларға сәйкес мінезді табуы керек. Бұл оның адамдарды түсіну қабілетін дамытуға көмектеседі.

6. “Қуанышқа толы күн”

Балаңызбен бірге бүгінгі күннің қандай қуанышты сәттері болғанын айтып шығыңыз. Қуанышты сәттерді қағазға жазып, оларды қорапқа салып қойыңыз. Аптаның соңында осы қораптағы қуанышты сәттерді бірге талқылап, тағы да бақытты сәттер құру жолдарын ойластырыңыз.

7. “Әдептілік әліппесі”

Балаңызға “әдептілік” тақырыбында әріптер бойынша сөз ойлап табуды тапсырыңыз. Мысалы: “А”-адалдық, “М”-мейірімділік. Осылайша барлық әріптерден жағымды қасиеттер құрастыру арқылы оның мінез-құлықтарын қалыптастыруға көмектесіңіз.

8. “Сиқырлы сөздер”

Балаңызға бір күнде қолдануға тиісті “сиқырлы сөздерді” анықтаңыз. Бұл сөздерге “рахмет”, “өтінемін”, “кешір”, “қош келдіңіз” сияқты сыпайы сөздерді қосыңыз. Күн соңында сол сөздерді қаншалықты жиі қолданғанын талқылаңыз.

9. “Ертегі кейіпкері”

Балаңызға ертегіден бір кейіпкерді таңдап, сол кейіпкердің мінез-құлқын талқылауды ұсыныңыз. Кейіпкердің қандай қасиеттері бар екенін, олардың өмірде қалай көмектесетінін бірге талқылаңыз.

Ата-аналардың баласымен мінез-құлық және адамгершілік туралы күнделікті жеке әңгімелесуі.